

QORAQALPOQ XALQI DINIY E'TIQOTIDA TAVOF QILISH MASALALARI

Abatov Asqar Reymbaevich

Nukus davlat pedagogika instituti katta o'qituvchilari
askarays@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada qoraqalpoq xalqining e'tiqotida tavof qilish masalalarining tasfirlanishi, ularning mohiyati va rang-barangligi xaqida so'z boradi

Abstract

In this article, we will discuss the essence and meaning of the description of the question of Tawaf in the belief of the Karakalpak people.

Kalit so'zlar: tavof qilish, e'tiqod, din, asar, adabiyot, ta'rbiya, faktor

Keywords: tawaf, faith, religion, composition, literature, education, factor

Qoraqalpoq xalqining diniy e'tiqotida tavof qilish tushunchasi ko'p ishlatiladi. O'rta asr davrida o'rta Osiyo xalqlari jamiyatida ko'p dinlik ta'limotlar bo'lsada, mahalliy xalqning ko'pchiligi zardushtiylik diniga sig'inib olovga tavof qilgan. Sababi o't, olov maxalliy xalqning xayoti uchun g'oyat zarur bo'lib, usiz kun kechirish qiyin bo'lgan. Olov bilan aloqador urf-odatlar hozirgi qoraqalpoqlarda hanuz saqlangan. Qoraqalpoqlarda oyla boshlig'ini «o'tog'asi» deb ataydi. Tavof qilish arabcha «Tavof» so'zidan olingan bo'lib, muqaddas, tabarruk deb hisoblangan narsalarga sig'inish, joy atroflarini ziyorat etish mohiyatlarini bildiradi.[1;215] U to'g'ri ma'noda sanamlarga tavof qilish bo'lsa, o'timli ma'noda sig'inish, itoat, oyog'ida bosh urish, tan berish mohiyatlarini bildiradi. Tavof - Ka'ba atrofida aylanish jarayoni. Haj va umra marosimlari tarkibiga kiradi. Umra qiluvchilar 1 marta, hajga kelganlar 3 marta Tavof amalini ado etadi. Boshqa paytlarda ham, ayniqsa, juma kunlari va ramazon oyida, Makka axli va uning mehmonlari Ka'baga yuksak izzatehtrom yuzasidan uni tavof qiladi. Tavofning shartlari namozning shartlari kabidir. [2;21]

O'rta Osiyo xalqlarining, shuning ichida qoraqalpoq xalqining diniy e'tiqotida animizm, ruxlarga sig'inish, tavof qilish, tangrichilik, tabiyat kuchlarini ilohiylashtirish, hayvonat, o'simlik va jonsiz tanalarda rux, ong va tabiiy kuchlarning mavjudligi xaqidagi ta'limotni olg'a suradigan tushunchalar dastlabki diniy qarashlar hisoblanadi. Qoraqalpoqlar gaplashganda «tabinaman», «tavof qilaman»,-degan sozlarni juda ko'p ishlatadi.

Qoraqalpoq xalqi ogzaki va yozma adabiyotini tavof qilish masalalari juda ko'p uchrashadi. Masalan, «Edige» dostoni eng dastlabki kelib chiqishida kichik ertak, yo'qlov, afsonalardan boshlanib, keyin katta bir tarixiy jirga aylanib ketganligini, sababi, bunday ijodiy O'rta Osiyo xalqlarining epos yaratish tajribasida juda erta davrlardan saqlanib kelayotganligini anglash mumkin. Dostonda miflik ongning dastlabki arxaik bosqichlari totemizm qoldiqlari, olovga tavof qilish, tush ko'rish tavsiloti, arvoxnig kelishi, diniy etiqodning paydo bo'lish sirlari ilmiy jihaddan o'z echimini topadi.

Haqiqatda diniy ta'lim, diniy tushunchalarni bilish g'oyat zarur. Sababi ayrimlar yiliga bir marta qabristonni ziyorat qilishni din deb tushanadi. Ollohga sig'inishning o'rniga qablarni aylanib, ikkita qo'li bilan qabrni ushlab, keyin peshonasiga tekkizib ularga sig'inishadi. Daraxtlarga niyat qilib ip bog'laydi, havzalarga niyatini aytib tanga tashlaydi, boshiga ish tushsa qablardan najot izlaydi, balodan asraydi deb ko'z-munchoq, bo'ring tishini, tirnog'ini olib yuradi, omad keltiradi deb uyiga otning taqasi, asalarining uyasini taqib quyishadi. Bular dinimizda shirk hisoblanadi. Shirk bu Ollohga qaysidir narsani, ishlarda, ibodatda sherik qilish hisoblanadi, bu esa katta gunoh. «... Albatta shirk katta gunohdur» («Luqman» surasi, 13-oyat). Buyurilgan barcha yaxshi narsa-ibodat. Yaratgan turib, bandasiga, buyumlarga sig'inish-shirk.[3;4] Qablardi qo'l bilan tavof qilish, ushlab, o'pish, ko'zga surtish, tavof qilish ziyoratta harom ishlardan. Sababi, tavof qilish, sevis va ushlab nasroaniylarning odati [4;235].

Xaqiqatda Ka'bani tavof qilayotganimizda butun borliq kabi harakat qilamiz. Ya'ni Allohning barcha maxluqi zarradan to yulduzlar to'plamigacha Alloh taologa hamd aytish yo'lida birlashadilar. Ka'bani tavof qilib aylanar ekanmiz, Odamdan Muhammad alayhimussalomlargacha bo'lgan payg'ambarlar qilgan ibodat aylanishini amalga oshiramiz. Ka'ba atrofida odamlar aylanishi hech ham to'xtamaydi. Qiyomat ham aynan Ka'bani aylanish istagida bo'lganlar qolmaguniga qadar qoim bo'ladi. [4;2] Tavof qilishda Ka'baga yaqinlashilgach, uning Qora tosh («Xajar al-asvad» yoki «Muqaddas qora tosh») joylashtirilgan burchagiga kelib, qo'lini unga qarata cho'zadi va imkoniyat bo'lsa o'padi. Ulug' shoirimiz O'zbekiston Qaxramoni, xalq shoiri I.Yusupov asarida dunyoga keltirgan o'zining onasini, kaaba bilan baravar ko'rib g'oyat yuqori baho, yuksak ta'rif beradi. Onaga tavof qilish, bu onaning qadrini, ahamiyatini yuqori ko'tarish maqsadida qo'llanilgan.

Yolvorinib men tavof qilsam,
Muxabbatga tavof qilaman,
Sen qo'l etmas armonimsan,
Seni doimo sog'inaman

Xulosa qilib aytganda, xalqimizning diniy e'tiqodlarida tavof qilish, jon-ruxlarning borligiga ishonish, jonni ovqatlantirish, animizm masalalari hali ham izlanishni taqazo etadi, sababi ular xalqimizning urf-odatlarida, badiiy asarlari o'z ifodasini topgan.

ADABIYOTLAR

1. Z.Choriev «Tarix atamalarining qisqacha lug'ati» Toshkent Akademiya 2002
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Tavof>
3. Tohir Shermurodov. «She'riyatda shirkning sharpasi». «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» gazetasi, 1997-jil 22 avgust
4. Shamsuddin Bahauddinov «Kamil insan» Tashkent. «Maverennaxr» nashriyoti 2015.
5. Яхшиликов, Ж.Я, Н.Э Мухаммадиев. "Миллий гоё ва мафкура."